

יום	יום לחודש	יום מוהר"א	ליקוטי הלכות	ליקוטי מוהר"א	מסנה ברורה	שיחות הר"ן	שולחן ערוך
שבת	כ"ז	פז:	צב	חזרה	קע-קע	קע-קע	י.ב.
א	כ"ח	פז:	צג	סג:	קע-קע	קע-קע	א.ב.
ב	כ"ט	פז:	צד	סד:	קפ-קפ	קפ-קפ	ג.ד.
ג	א'	פח:	צה	סד:	קפ-קפ	קפ-קפ	ה.ו.
ד	ב'	פח:	צו	סה:	קפ-קפ	קפ-קפ	ז.א.
ה	ג'	פט:	צו	סה:	קפ-קפ	קפ-קפ	ב.ג.
ו	ד'	פט:	צה	חזרה	קפ-קפ	קפ-קפ	ה.ה.

בקרני אורה

יו"ל ע"י קהילת חסידי ברסלב
בנשיאות הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

268 | פרשת במדבר | כ"ז אייר תשפ"ב

דבר המערכת

"היינו כחולמים" - זו היתה הרגשתם של אלפי בני ישראל שהתקבצו בל"ג בעומר העבר על ציונו הקדוש של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, אחר שרוב היום עבר במרירות דמרירות מול הנחשים הצפעונים שסיבבו את המקום הקדוש והנורא הזה, ועשו הכל כדי להשבית את שמחת ההילולא קדישא, ולהדמים את רינת התפילה והתעוררות התשובה שנשפכים שם תמיד. פתע פתאום הבזיק האור מופלא רום מעלה, השי"ת הציץ אלינו מן החרכים בתוך הסתר והחושך הנורא המקיף אותנו, והאיר פניו אלינו בזכותו של אותו צדיק אשר הבטיח שגם בעת ש"אנכי הסתר אסתיר" לא תשכח התורה מפי זרעו.

מי ישער את עוצם ההתרגשות, כאשר ללא שום סיבה טבעית הנראית לעין נמוגו כוחות הרשע כעשן, פרחו ונעלמו, וליהודים היתה אורה. בשעות הנותרות עד סוף היום נשפכו שם נהרי דמע וגיל, הענפים חברו לאילן הגדול, התרפקו על דודם באבה עזה ובהתקשרות מופלאה, כאשר פיהם מלא תודה לק-ל גואלם על אשר פדם מיד צר וקבצם לשמחה קדושה ונשגבה זו.

זכו גם כלל בני קהילתנו ליסע בהמוניהם אנשים נשים וטף בקדושה וטהרה מבלי להזדקק לטובתם המדומה של נרשעים ש'רעה היא אצל צדיקים', בזכות פעולת הנרמץ של שליחי מוסדותינו הק' שהתמסרו להתירים עבור נסיעה קדושה זו. ואכן זכו כל הקהל להקדים שמחה של מצוה עם ילדי ה'חאלאקע' ברוממות מיוחדת בעיר צפת"ו, ולאחמ"כ לעלות באופן פלאי בהמון חוגג על ציון המצוינת במירון, כאשר ברי לבב מבני הקהילה הוסיפו להעמיד מזון ומשקה לכבודו של יום כיד המלך.

גם בשבת העברה הוסיפו הכל להודות ולהלל ב'קידושה רבא' בכל בתי המדרשות דקהילתנו, על נס מופלא זה, בתקוה ובתפילה כי תהא זו אתחלתא דגאולה השלימה, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה ומלכות ה' תתגלה מהרה.

העורכים

איש על דגלו

האדם בדעתו מחמת שנדמה לו שחבריו בני גילו טובים ממנו הרבה, וגם בעבודת השם בתורה ותפילה נדמה לו שהם גדולים ממנו אלפים מדרגות אף על פי שלא ראה מהם יגיעות כאלה, והוא התייגע כל כך ולא זכה לזה, והוא בעניית ובשפלות גדול בגשמיות וברוחניות, אף על פי כן אל יפול בדעתו מזה כלל, ויהיה שמח בחלקו ויחיה את עצמו בכל עת במה שיוכל, ויתנהג בדרכי התמימות להיות בשמחה תמיד אפילו שגם עבודתו ותפילתו אינה בשלימות כלל, וכל נקודה טובה שמרויח לפעמים יהיה יקר בעיניו מאד ויודה להשם יתברך אשר הפליא חסדו עמו לזכות לזה על כל פנים, וכמוכב בהמעשה של 'התם' (סיפורי מעשיות מעשה ט'), שהיה רגיל להשיב על ששאלו ממנו מה שחברו לוקח מקח גדול יותר בעד מלאכתו, והשיב 'מה אכפת לי בזה, זה מעשה שלו וזה מעשה שלי', והיה משתעשע ושמח מאד במלאכתו אף על פי שלא היתה בשלימות הראוי, וגם במעט הריווח שהרויח מיד ליד אחרי עמל ויגיעה רבה, ולא הסתכל על אחרים כלל". ורבי נתן מוסיף שם שתימיות זו באה מתמימות ואמונה בדרכי ה': "כי באמת אסור להרהר אחרי המקום, ומי יודע מאיזה מקום הוא ובאיזה מקומות נמשך על ידי מעשיו, כי אין אדם דומה לחברו כלל".

כך נכין את עצמנו לקבלת התורה אמיתית, כשנבקע בקרבנו את הנאמנות לדרכי ה' עמנו, ולבלי להרהר אחריו ולבלי לחשוך שלא קיבלנו את הכלים הראויים להצלחתנו. אלא לשמוח במה שניתן לנו, ולהסיח דעתנו ממה שחברינו בני גילנו זכו, ולא לתת שזה יגרם לנו חלישות הדעת. כמובן שעלינו להעטיר בתפילה להרחבת רוחינו, אבל לא בצורה של חלישות הדעת, אלא בהשתוקקות מתוקה ומלאת כיסופים בלבד.

בפרשתנו - פרשת במדבר - הנקראת קודם קבלת התורה, אנו קוראים על הדגלים הקדושים שסביבם חנו בני ישראל במדבר, ואשר על ידם קיבלו עוז ותעצומות מול כל פיתוי אומות העולם (ראה רש"י שיר השירים ז-ז), ועיקר מהותם של דגלים אלו מרמזים על יסוד זה, כפי שרבי נתן מאיר לנו: "כי עיקר האזהרה על סדר מחנה הדגלים הוא 'וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו', שכל אחד צריך ליוהר לעמוד על מקומו ולא ירוס את הגבול להיכנס לגבול חברו. וזה בחינת גודל האזהרה כמה פעמים קודם מתן תורה פן ירוס אל ה' לראות, כי צריכים להיות בקי ברצוא בקי בשוב, וכל אחד ואחד יש לו בחינת רצוא ושוב לפי בחינתו ולפי הזמן, וכן כל אחד נגד חברו, כי בחינת רצוא של זה הוא בחינת ושוב נגד חברו הגדול ממנו, וצריך כל אחד להיות בקי בהלכה לבלי להרוס את הגבול" (ליקוטי הלכות, ברכת הפירות ח. כ). לא מה שמתאים לחברך בתמים לך, לא עבודתו היא עבודתך, אל תהרוס להיכנס ולהציץ לתתום חברך, אל תנסה להשתנות אליו ובודאי שלא תיחלש דעתך ממה שאינך כמוהו בכמות ובאיכות.

כל אחד לפי מקומו ושעתו, לפי מדרגתו ומעלתו, צריך לקבל את העול להשתעבד לעבוד את ה' לפי כוחו ומהותו בשמחה ובטוב לבב, וזוהי קבלת עול התורה מחדש כראוי.

הוא מלא בחלישות הדעת! חברו - זה שגדל עמו מנעוריו ועד עתה, ואשר שניהם שתו יחדיו מבאר החיים של התורה והחסידות - עלה והתעלה והגיע למעלות רמות הן בהשגה הן בהבנה והן בעבודה, ואילו הוא נותר מאחור, רחוק רחוק ממה שחברו הגיע. בעוד שחברו כבר בקי ברוב הש"ס ומתעתד להוציא בקרוב 'היתר הוראה', הרי שהוא עדיין מתייגע להבין דף גמרא ורש"י כראוי. בזמן שחברו משיג ורואה אור בספרי הצדיק בהתחדשות מופלאה בכל עת, הרי לעומתו הוא עדיין בקושי קולט פשוטן של דברים, ורק לעתים רחוקות דולה איזה הארה כלשהיא. בעוד שחברו חש טעם בתפילה ומאריך בה, הרי שהוא נלחם על פירוש המילות כפשוטו. זה מייסר אותו, זה ממלא אותו בזו על עצמו, ידיו רפות כל אימת שהוא נזכר בכך.

עומדים אנו ימים ספורים לפני קבלת התורה, ועלינו להתעורר לרכוש את הכלים לקבלת התורה. אמנם את התורה עצמה כבר קיבלנו, אבל בכל שנה צריכים אנו לקבל מחדש את הדרך לקיום התורה שזה העיקר, ו"כל אחד מן ישראל אפילו הפחות שבפחותים צריך לקבל את התורה בכל דור ודור, שיזכה לקיים את כל דברי התורה באמת, שזה עיקר בחינת קבלת התורה" (ליקוטי הלכות, דם א. ב), ואחד הכלים העיקריים לכך הוא: מידת התמימות. וכמו שאמרו חז"ל (מדרש שו"ט תהלים קיט): "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' - בתמימות קיבלו ישראל את התורה". 'תמימות' זו פירושה: לקבל את התנאים ואת המצבים שהשי"ת הזמין עבורך, ולהאמין שהם הם התנאים הרצויים והמוכרחים והמובחרים כדי להצליח על ידם בהצלחה הנצחית. מי שאינו תמים עם בוראו, חוקר ומהרהר אחריו ח"ו וחושדו שלא נתן לו את כל האפשרויות להצלחה המובחרת ח"ו. ולעומתו, התם שמקיים את מצות 'תמים תהיה עם ה' אלוך' (דברים יח-יג) שפירושה: "כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות" (רש"י שם), הוא זה ששמח בחלקו יהיה מה שיהיה, ומחפש בכל דרך לעשות רצון קונו בחיות וברצון לפי הכלים שה' העניק לו.

זהו תנאי לקבלת התורה; רק בתמימות קיבלו ישראל את התורה. מי שאינו מסגל לעצמו תמימות זו, יכול למצוא עצמו חיש קל כאשר ידיו רפות מן התורה ח"ו מתוך קנאה שקרית בחבריו ובידידיו בני גילו שמצליחים יותר ממנו לפי דעתו, מבלי יכולת לחוש טעם ושמחה בעבודתו שלו, וכמובן שמכאן הדרך פתוחה לרפיון שיביא בעקבותיו רפיון נוסף עד עזיבת התורה ח"ו.

רבי נתן (משיבת נפש נ"א, עפ"י ליקוטי הלכות פסח ט') מגלה, שזה רמז ביסוד עבודת ספירת העומר שעניינה ההשתוקקות וההמתנה והציפייה לקבלת התורה. התורה מצווה אותנו בלשון "וספרתם לכם", ואמרו זוהר (אמור צ"ג) "וספרתם לכם - לעצמכם", והכוונה לכך ש"הבא לטרה עצמו ולזכות לקבל עליו עול תורה שזה בחינת ספירת העומר שהוא הכנה לקבלת התורה צריך לספור הימים לעצמו דייקא ואל יפיל אותו חברו כלל ח"ו". כי "לפעמים נופל

פניני אור

אמרות מהורות מרביה"ק תלמודיו

מספרים שפעם נשקטו המהמרים את מוהר"נ"ל ז"ל ב'אמרם לו: מה תעשו כשיפסקו לכם בעולם האמת דין גיהנם? ענה ואמר: אמר שם תורה מלקוטי מוהר"ן ז"ל ויבואו כל הצדיקים לשמע המאמר ויהיה שם הגן עזו. "ועל איך דארט זאגן אן תורה אין לקוטי מוהר"ן, ועלן אלע צדיקים קומען הערו די תורה, וועט דארט זיין דער עולם הבא!". (שיח שרפי קודש)

לתגובות והערות: 3323796@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון באימיל מדי שבוע

הדל"ג 7:01 - ניץ החמה 5:31 - מו"ק"ש 8:12
צאת השבת 8:19 - צאה"ש לר"ת 8:55

חיילים בצבא ה'!

כל יצא צבא בישראל תפקידו אתם לצבאתם אתה ואהרן

במנין בני ישראל מנו דווקא את כל ה'יוצאי צבא'. דבר זה מרמז על אלו שיוצאים בצבא ה' ללחום מלחמות ה' עם היצר הרע, ודווקא אותם הוצרכו למנות, כדי לעורר על ידי מנין זה את הנקודה-טובה המיוחדת שיש בכל אחד מישראל, כדי שעל ידי זה יהיה לו את הכח ללחום מלחמות ה'.

"כי בכל אחד ואחד מישראל יש בו נקודה טובה מה שאין בחברו, ועל כן הוצרכו למנות כל ישראל, כל יוצאי צבא, כל היוצא ללחום מלחמות ה' בזה העולם, כדי לעורר כח הנקודה טובה של כל אחד" (ליקוטי הלכות, נשיאת כפים ה, ד).

ללחום גם בעת ירידה!

כל יצא צבא בישראל תפקידו אתם לצבאתם אתה ואהרן

הפסוק קורא להם "יוצאי צבא, שכן עיקר הכח ללחום מלחמות ה', הוא דווקא כשהאדם נמצא במצב של 'ציאה וירידה, בחינת 'נפיק'.

ביאור הענין:

בחיי האדם ישנם שני מצבים, רצוא ושוב, 'עילי ונפיק'. וצריך להיות בקי כיצד להתנהג בכל אחד ממצבים אלו.

במצב של 'רצוא ו'עילי' - עליו להיות בקי שגם אם זוכה "לאיזו עליה, לאיזו מדרגה גדולה, אף על פי כן אל יעמוד שם, ולא יסתפק עצמו בזה, רק צריך שיהיה בקי בזה מאד, לידע ולהאמין שהוא צריך ללכת יותר ויותר. שהוא בחינת בקי ברצוא, בבחינת 'עילי' (ליקוטי מוה"ר, ו).

ומאידך, כשהוא מצב של 'שוב ו'נפיק', צריך להיות בקי היטב "שאפילו אם יפול ח"ו למקום שיפול, אפילו בשאול תחתיות, גם כן אל יתייאש עצמו לעולם, ותמיד יחפש ויבקש את השם יתברך, ויחזק עצמו בכל מקום שהוא בכל מה שיוכל, כי גם בשאול תחתיות נמצא השם יתברך, וגם שם יכולין לדבק את עצמו אליו יתברך. וזה בחינת בקי בשוב, כי אי אפשר לילך בדרכי התשובה, כי אם כשבקי בשני הבקיות האלו" (שם).

אמנם, עיקר הבקיות והכח למלחמה, צריכים בעת ה'שוב ו'נפיק'. ועל כן ציוה ה' יתברך לספור אותם וכל אחד נקרא יוצא צבא, כמו שכתוב בכל מספר של כל שבט, 'במספר שמות כל יוצא צבא'. כי כל אחד צריך להיות בכלל יוצא צבא, 'יוצאי צבא' דייקא, היינו כשהוא בבחינת 'נפיק' אז צריך להיות מלומד מלחמה היטב" (ליקוטי הלכות, ברכת הפירות ה, ב).

האם קשה לפרוש מהתאוות?

שאלה:

ככל שאר בני האדם בזה העולם, אני עובר הרבה נסיונות ופיתויים של היצר הרע. ב"ה ברובם ככולם אני מצליח להתגבר, אך הדבר עולה לי במאמץ גדול מאד, ועם הזמן אני פשוט מתעייף מריבוי המאמצים והיגיעות של ההתגברות לעמוד במלחמת היצר. - האם תמיד נגזר עלי לסבול קושי כזה?

תשובה:

כשם שאדם בריא בנפשו אינו צריך "להתאפק" מלהתאבד, ו"להתאמץ" לחיות... כך גם, יהודי בריא לא צריך "להתאפק" מלחטוא ו"להתאמץ" בעבודת ה'...

הצורך להתאפק מהחטא, בא כתוצאה מהדמיון כאילו החטא יש בו משהו מהנה וכדאי. אך כשהדמיון מתפוגג והאמת מתגלה, אין צורך להתאפק ממנו. שכן, מי מעוניין להזיק לעצמו ולהרוג את נשמתו?!

הרי ההליכה אחר תאוות הלב, אינה אלא התאבדות רוחנית. שכן, "כל אדם ואדם על כל עוון ופגם שהוא עושה, ובפרט גנם הברית, הוא זורק חץ ממש לנפשו" (ליקוטי הלכות, פריה ורביה ג, י). והתשלום תמורת תענוג של רבע שעה, יכול להיות לפעמים גדול מאד... וכפי שאמר פעם רבינו הקדוש: "הלא האדם, בשביל תענוג קטן אחד של רבע שעה, הוא יכול לאבד ולהפסיד כל העולם הזה עם העולם הבא. ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון: א מענטש פון איין תענוג'ל וועגן פון א פערטל שעה, קאן ער אן ווערן גאר דעם עולם הזה מיט דעם עולם הבא!" (ליקוטי מוה"ר ח"ב, קח).

גם בעולם הזה, התאוות הם לא יותר מאשר חתיכת 'מרה' מצופה בדבש - כהגדרתו של מוהר"ת. כשאתה מלקק אותם מלמעלה הם מתוקים מדבש, אך כשאתה מעמיק לנגוס, מתברר לך עד כמה זה מר...

מאידך, תורה ותפילה ועבודת ה', מתוקים מדבש ונופת צופים. וגם אם הם מצופים במעטה של קושי וכבידות, הרי שכשמשברים את הקושי ומתמסרים אליהם, מתפשטת המתקנות האלוקית בכל האיברים והחושים, וגורמת אושר גשמי ורוחני כאחד.

כך, שיהודי בריא בנפשו, לא צריך "להתאפק" מלהימשך אחר התאוות הממרות את חיי האדם בזה ובבא, ו"להתאמץ" להרוויח אושר ועושר אלוקי נצחי. כל הקושי להימנע מרע ולעשות טוב, אינו אלא תוצאה ממחלת נפש רוחנית...

וכהגדרתו של הרמב"ם בספרו "יד החזקה":

"חולי הגוף טועמים המר מתוק ומתוק מר, ויש מן החולים מי שמתאוה ותאב למאכלות שאינן ראויין לאכילה, כגון העפר והפחם, ושונא המאכלות הטובים, כגון הפת והבשר - הכל לפי רוב החולי. כך בני אדם שנפשתייהם חולות; ומתאוים ואוהבים הדעות הרעות, ושונאים הדרך הטובה, ומתעצלים ללכת בה והיא כבידה עליהם למאד, לפי חוליים. וכן ישעיהו אומר באנשים הללו 'הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שְׁמִים

חושך לאור ואור לחושך, שמים מר למתוק ומתוק למר'. ועליהם נאמר 'העוזבים ארחות יושר ללכת בדרכי חושך'" (רמב"ם, הלכות דעות, פרק בהלכה א).

"ומה היא תקנת חולי הנפש?" - שואל הרמב"ם, ושואלים אנו את עצמנו - "לכו אצל החכמים שהן רופאי הנפשות, וירפאו חוליים, בדעות שמלמדין אותם, עד שיחזירו לדרך הטובה" (שם). כשמתחברים לצדיק, רופא הנפשות, מתרפאים ממחלת הנפש ומרגישים את המרירות של המר, ואת המתקנות של המתוק...

וכמסופר על חבורתו של הבעל תפילה, שהיה יושב עם אנשיו ביער, על יד נהר ואילנות של פירות, "הם היו עוסקים שם רק בתפילות ושירות ותשבחות להשם יתברך, ווידייים ותעניות וסיגופים ותשובה וכיוצא בזה... ואצל אלו האנשים, שקירבם להשם יתברך, היה תענית או סיגוף גדול, יקר יותר מכל התענוגים שבעולם. כי היה להם תענוג מן הסיגוף גדול או מתענית, יותר מכל התענוגים שבעולם" (סיפורי מעשיות, מעשה מבעל תפילה).

ללמדנו, שהמתקרבם ל"בעל תפילה" - המרמז על הצדיק המוליק אותנו בדרך ההתבודדות - מתרפא ממחלת נפשו, וטועם את המתקנות של שבירת חומריות הגוף, כשההנאה שלו מכך, גדולה מכל התענוגים שבעולם...

אמנם, כדי לזכות לכך, חייבים לעבור תחילה את השלב הקשה; השלב בו המתקנות הדמיוניות של התאוות עדיין מושכת ומפתה, וההתגברות קשה עד מאד. גם רבינו בעצמו שמאס בתאוות העולם הזה בתכלית המיאוס, "עד שגזר ואמר שמי שהוא חכם אמת קצת, אין התאוה נחשבת לניסיון כלל", גם הוא לא הגיע לכך אלא אחר העמידה בניסיונות קשים ומרים "היה בסכנה גדולה מאד מאד, אך היה גיבור חזק והתגבר על יצרו וכפה תאוותו כמה וכמה פעמים" (שבחי הר"ן, ז).

וכך מסכם מוהר"ת סוגיה זו:

בתחילה יש להתנהג כ"עבד": לעבוד את ה', מתוך הרגשה של עבדות והתגברות. ורק כך מתעלים לדרגה הנפלאה של "בן"; עבודת ה' מתוך תענוג...

בזאת מבאר מוהר"ת, מדוע אנו נקראים בפרשת השבוע בשם "עבדים"; "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". בו בזמן שתמיד אנו נקראים 'בנים' לה' אלקינו. "כי צריכין שני בחינות הנ"ל; בתחילה בהכרח שתהיה העבודה בבחינת עבדות, ואחר כך זוכין לבחינת בן" (ליקוטי הלכות, ברכת השחר ג, מד).

דבר ראשון, תהיה "עבד" להשם יתברך. "כי עבדי הם... לא יימכרו ממִקְרָת עבד". אל תימכר לעבדות של תאוות העולם הזה. ואם תעשה כן, לא ירחק היום ומ'עבד" תהפוך ל"בן" שמתרפק על אביו בהנאה אינסופית.

פנינים מאירים וחידושים מזהירים מלוקטים מספרי גדולי הצדיקים ז"ע מתוך רשימותיו של הגר"ם שכשע"ר שליט"א אשר ציין ורשם לפניו לזכרון.

לקט ספרי"ם

פרקי אבות

עליך לרב, ואם לא תרצה לעשות עליך לרב שישתרר עליך גם השתרר, לא למען זה תלמוד יחידי, רק עשה זאת אפוא בני וקנה בדמים יקרים חבר אחד ותספיק לו כל צרכו עד שמחמת תומדת הממון יתרצה זה אליך להיות בחיברך. כי דבר תורה מעות קונות, ואחר שתתחבר ללמוד עמו, אם ידבר כנגדך איזה דבר אל תדינהו לכף חובה שאם כן לא תמשך חברתכם יחד, אלא הוי דן את כל האדם לכף זכות, וכשתדין כל דברי בחיברך לכף זכות תוכלו עמוד זמן רב בחברה ולא תתפרדו איש מעל אחיו.

לקנות חבר אפילו בדמים יקרים להועלת הלימוד

עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות (אבות א, ו). בהיות כי לימוד התורה צריך להיות בחברת חברים כענין שאמר (ברכות טו, א) חרב אל הברדים וגו', וכענין שחביריך יקיימוה בידך, אמר אם לא תמצא בעיר אשר אתה יושב חכם גדול ממך ואם תתחבר ללמוד עם לומדי העיר יחזיקו עצמם לגדולים ממך וכאילו אתה לומד עמהם כאחד מתלמידיהם, לא למען זאת תמנע מללמוד בחברת אחר, אלא עשה לך רב, ואמר מילת 'עשה' כי אפילו שלא יהיה ראוי להיות לך לרב עשה אותו

פרחים לחג השבועות בשמיטה

כנסיות, יעו"ש (עי' קובץ אור ישראל כ עמו' קלו אריכות בזה).

והנה בשנה זו שנת השמיטה יש להיזהר מאוד בכל דיני שמיטה, שכל מיני בשמים העומדים להריח שנזרעו בשיטת ונלקטו בשיטתית יש בהם קדושת שביעית, ואם צמחו מעצמם בשנת השמיטה יש להחמיר שלא להנות מהם משום איסור ספיחים (ספק בירושלמי שביעית פ"ז ה"א, ועי' מנחת שלמה סי' נא אות א).

ועשבים שלא נזרעו להריח אבל דרכם להנות מריחים הטוב, נחלקו הפוסקים אם יש בהם קדושת שביעית ואיסור ספיחים; **בשו"ת ציץ הקודש** (ח"א סי' טו) הביא בשם **המהר"ל דיסקין** להקל, וכן משמע דעת **המנחת יצחק** (ח"ו סי' קל) הדדס על מצוה אין בו קדושת שביעית. אבל בספר **ברית עולם** (עמוד קו) הביא בשם **החזון איש** להחמיר, וכן עמיה דעת **בעל השבט הלוי** (עי' משנת יוסף ח"א סי' ס"ב).

ופרחי נוי שאין הדרך להריח בהם, אין בהם קדושת שביעית לדעת רוב הפוסקים, ואף על פי כן אין לקנות פרחי נוי ממי שהוא חשוד על השביעית, ובפרט אם יש חשש עליהם שנזרעו ונשמרו בשמיטה, שאסורים (עי' שו"ת משנת יוסף ח"א סי' לד וזו"א סי' ס"א ק"ב). אמנם פרחי נוי מעצי הפקר הגדלים ברחוב הרגיל, אין בהם קדושת שביעית, וכל שכן שאין בהם איסור ספיחים, ומותר לקטפם.

כתב **הרמ"א** (סי' תצד ס"א): "נוהגים לשתוח עשבים בשבועות בבית הכנסת והבתים זכר לשמחת מתן תורה".

מקור המנהג מובא **במהר"ל** (הל' שבועות) בלשון זה: "נוהגים לשתוח רצפת בית הכנסת בבשמים של עשבים ובשושנים לשמחת הרגל". ומשמע שהיה המנהג לשתוח פרחים חשובים, בשמים שיש בהם ריח ושושנים יפים לנוי. וכן מספר **בלקט יושר** (עמוד 103) על רבו בעל התרומת הדשן: "היה המנהג בביתו לפזר עשבים ובשמים". וכן מופיע **במנהגים דק"ק יורמישא** (עמוד ק): "שושנים ופרחים ועשבים המריחים ריח טוב". וכתבו שם שאם חל שבועות ביום ראשון שוטחים העשבים בערב שבת.

בטעם המנהג הביא **המשנה ברורה מהלבוש** (שם) שהוא זכר למה שהיה הרבה עשבים סביב הר סיני שנאמר "הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא". אמנם לפי טעם זה אין צריך עשבים המריחים רק עשבים פשוטים של מרעה, ואכן ברמ"א לא נזכר שיהא עשבים בשמים. אכן **המהר"ח פלאגי** (מועד לכל חי ח"א פת"ל) כתב דכונת הרמ"א הוא עשבי בשמים שהם מיני שושנים כ"זכר לשמחת הרגל", דעשבים המריחים דרכם לשמח הלבבות. והשבת **סופר בדרשותיו** (תקסב) כתב שיש בזה ג' מנהגים: א', לפזר בשמים המריחים. ב', לשתוח עשבים למדרס רגל. ג', להעמיד אילנות בבתי

בעקבות זה וכתב שמטעם זה שוטחים ובודקים בבית המטבחים שיש שם ריח רע, אף שהשמיטה והבדיקה הוא מצוה, דכיון שאי אפשר בענין אחר מותר לקיים המצוה באופן זה. והוסיף, דכיון שאסור להרהר בדברי תורה, אם יקרה איזה שאלה להשחט או להבדוק באופן שצריך להרהר בדינו, יצא לחוץ לדון בהם. וכן פסק **המהר"ח פלאגי** על מי שהיה חבוש בבית האסורים במקום מטונף בלילות של ספירת העומר, שיספור בלא ברכה (מובא בכה"ח סי' תפט סקצ"א).

מצוה חיובית או הכשר מצוה

הדרכי תשובה (סי' יט סקצ"א) יצא לחלק שתלוי בסוג המצוה; שמצוה חיובית הבא לרצות כמו לולב וסוכה, יש להחמיר לכתחילה שלא לעשותו במקום הטינופת. אבל מצוה שאינה חיובית ואינה באה לרצות רק להכשיר, כמו שחיתו, אף לכתחילה אין צריך להחמיר שיהא במקום נקי. אבל מדברי הפוסקים הנ"ל משמע שאין לחלק בין סוגי המצוות.

שיטת הרה"ק מקומארנא

ובשולחן הטהור להרה"ק מקומארנא (סי' רס) החמיר מאוד כטעם א' הנ"ל, ודעתו שאף שעצם פעולת המצוה אפשר לקיים גם במקום שאינו נקי, אבל כיון שמצוות צריכות כוונה על כרחן צריך להרהר בדברי תורה ואי אפשר לקיימה במקום שאינו נקי, ועל כן כתב שירא שמים ירחוץ פניו ורגליו בביתו במקום נקי לכבוד שבת לאחר שיוצא

קיום מצוה במקום מטונף

לפני תלמיד חכם בבית המרחץ ממה שנאמר "תקום והדרת" שאין מצות קימה רק במקום שיש בה הידור ולא במקום שאין בה הידור. הרי שלולי לימוד זה היה חיוב לקיים את המצוה גם בבית הכסא.

ושבו הביא **מספר החרדים** (הקדמה התנאי ה"ז) שכתב: "הכלל הראשון שלא יעשה המצוה בקלות ראש ובביזוי, כי המצות רומזות בהקף העליון במקום טהור ונקי הגוף האילן, ולכן ראוי היות קיומם בנקיות ובכבוד שיהיו דומים לנדמה". ע"כ. וכן הוא **בזוהר הקדוש** (תרומה קכח). שקיום המצוות צריך להיות "באתדאאותא דגרמיה ובאתדאאותא דמשכניה" - בגוף מתוקן ובמקום נקי. וכתב שאפשר שזהו רק דין לכתחילה כשיש בידו לטהר את המקום, אבל היושב בבית האסורים והוא אנוס גמור אפשר שמוותר לקיים המצוות במעשה בלי הרהור, ומסיים: "ועדיין צריך ישוב".

הוא מוכח מדברי החיד"א שעיקר הטעם הוא משום ביזוי מצוה, ואף גם זה הוא רק לכתחילה, אבל עצם קיום המצוה אינו נחשב כהרהור בדברי תורה.

כן הכריע המשנ"ב בהלכות סוכה

ובאמת שכך מפורש **במשנה ברורה בהלכות סוכה** (סי' תרל סק"ד) שכתב: "אותם שעושים סוכה אצל בית הכסא ואשפה מפני שהמקום צר להם וריח רע מגיע אליהם, מן התורה יוצא ידי חובתו אבל לא יברך ברכת המזון שם, ואם יש לו מקום אחר בודאי לא יעשה שם". ע"כ.

אכילת מצוה במקום מטונף

כעין שאלה זו נשאל **בשו"ת תורה לשמה** (סי' קלב): מי שאכל מצוה בליל פסח ואחר שברך הברכה עשה תינוק צרכיו באותו חדר האם יכול לאכול הכזית מצוה במקום זה? וכתב שלא מצינו שום איסור לקיים מצוה במקום שאינו נקי, שהרי מותר ליכנס בבית הכסא עם טלית קטן, וכן מפורש **בירושלמי** (דמאי פ"א ה"ד) שמותר להפריש דמאי ערום ובבית המרחץ לפי שאין צריך ברכה, אלא לכתחילה צריך לעשות מצוה במקום נקי מפני הכבוד.

ספרי היראים כתבו להחמיר

לכתחילה

ואכן מצינו בהרבה מספרי יראים שהקפידו לקיים מצוות מעשיות במקום נקי דוקא, ונצטט כמה מהם: **הקב הישר** (פרק פט) בדיני והנהגות שאיבת מים שלנו כתב: "בחר כלים נקיים שלא יהא בהם שום לכלוך לאשוב בהם מי מצוה, והרבה גאונים היו נזהרים להעמיד המים במקום נקי שאין שם לכלוך וסרחון". ע"כ. גם **בדרשות הצ"ח** (לשבת שובה) במצות סוכה מובא בזה הלשון: "קדושת הסוכה רבה מאוד וראוי לזהר לעשותה במקום נקי מכל טינוף, וגם סביבות הסוכה יהיה נקי". ומשמע מדבריהם שהוא רק מדין כבוד המצוה ולכתחילה, כטעם ב' הנ"ל.

גם **המהר"י חגיז** (שו"ת הלק"ח ח"ב סי' נז) הלך

ישנה חקירה רבתית בדברי הפוסקים אם מותר לקיים מצוה מעשית כנגד דבר ערוה או במקום מטונף; האם הדין שאסור לומר דבר שבקדושה כנגד ערוה ושאסור להרהר במקום מטונף שייך רק בדברי תורה ותפילה וברכות שיש בהם הזכרת השם, או שגם בקיום מצוות מעשיות שייך איסור זה.

שיטת המחמירים

המשנה ברורה (בביאור"ה סי' תקפח ס"ב ד"ה שמע) הוכיח מדברי **המגן אברהם** (סק"ב) שאסור לתקוע שופר במקום שאינו נקי ובגוף שאינו נקי. והביא בשם **המטה אפרים** (שם ס"ה) שדימה דין תקיעת שופר לדין קריאת שמע ותפילה. ותמה על זה: הריכין מצינו שאסור לקיים מצוה בגוף שאינו נקי או במקום שאינו נקי? האם אסור ללבוש טלית של ד' כנפות כשהגוף או המקום אינו נקי? לא מצינו כן בשום מקום.

ב' טעמים להחמיר

וכתב המשנה ברורה שיש שני טעמים להחמיר: **טעם א'**, שהמקיים מצוה חשוב כמהרהר בדברי תורה, לפי שצריך לכוין לצאת ידי המצוה שצוהו השי"ת, ואסור להרהר בדברי תורה במקום שאינו מטונף. **טעם ב'**, משום ביזוי מצוה, שקיום המצוות הם עבודת השם, ואין לעשות עבודת השם דרך בזיון, כשם שאסור לצחצח שופר של ראש השנה במי רגלים. וכן מבואר בהלכות שבת (ס"ט ע"ה) שיש לכסות את הקטנים בפני נרות שבת משום ביזוי מצוה.

הנפקא מינה בין הטעמים

יש כמה נפקא-מינות בין הטעמים; לטעם א' אין איסור רק לקיים המצוה ב'מקום' שאינו נקי או בגוף שאינו נקי, אבל מותר לקיים מצוה כנגד ערוה אם המקום נקי, שאין איסור להרהר בדברי תורה כנגד ערוה רק לדבר דברי תורה בפה (עי' משנ"ב סי' ע"ה סק"ט). ואילו לטעם ב' יש איסור לקיים מצוה גם כנגד ערוה משום ביזוי מצוה.

לטעם א' יש איסור אפילו אם תמיד דרך קיום המצוה הוא במקום שאינו נקי, כמו שחייטה בבית המטבחים שיש שם ריח רע, וטבילת מקוה במים חמים מזוהמים, שהרי אסור להרהר שם בדברי תורה. ואילו לטעם הב' אין בזה איסור, כיון שכך הוא דרך קיום המצוה (וכן מוכח בשו"ע סי' תרלט ס"ב בה"ה ומברכת מילה).

עוד נראה, דלטעם א', אם עבר ועשה כן במזיד לא קיים המצוה כלל והיא תועבה, שהמתפלל במקום שאינו נקי או בגוף שאינו נקי תפילתו תועבה. אבל לטעם ב', הוא רק דין לכתחילה משום כבוד המצוה, ובדיעבד יצא.

שיטת החיד"א כטעם ב'

מצינו **להחיד"א בקונטרס טוב עין** (סי' יח אות לז) שדן בחקירה זו, האם יהודי שנעצר בבית האסורים במקום מטונף מותר ליטול שם לולב ואתרוג בלי הרהור. והביא ראייה **מגמרא קידושין** (ג:) שמותר לקיים במקום מטונף, שלמדו בגמרא שאין צריך לעמוד

עזות דקדושה

פרק נוסף לזכרו של אאמו"ר רבי דוד ב"ר יעקב גדליה שבמער זצ"ל

רבי שמואל אייזיק מדאשיב זצ"ל (א)

הרה"צ רבי שמואל אייזיק מדאשיב נולד בשנת תקכ"ח (שיש"ק ח"ג אות ר"ח) והיה מגדולי תלמידי רבינו ז"ל, ועובד ה' עד מיצוי דם הנפש ממש, מהאריות שבחבורה. חברו של הרה"צ ר' יודל מדאשיב זצ"ל, וזכור בשמות הצדיקים בין תלמידי רבינו ז"ל.

ר' שמואל אייזיק היה עובד ה' גדול ונפלא במסירות נפש כל כך, עד שרבינו החשיב אותו כמו אחד מתלמידי המגיד זי"ע (עיין בחי"מ כת"י סי' ש"ב), וכתב מוהרנ"ת ז"ל על רבי יודל ועל רבי שמואל אייזיק: "האנשים הנ"ל היו יקרים בעינינו מאד, מגדולי מקורביו!" (חיי מוהר"ן ס"ר דס"ג).

סדר התקרבותו

רבי שמואל אייזיק נתקרב לרבינו ז"ל ע"י רבי דוב מטשערין ז"ל, ושניהם נתקרבו לאדמו"ר ז"ל עוד שנים רבות קודם מוהרנ"ת ז"ל.

ומעשה שהיה כך היה:

בימי נעוריו ישר ב' דוב הנ"ל על שלחן חותנו בעיר דאשיב, ושם קנה אהבה עם ר' יודיל ור' שמואל אייזיק, אחר כך הגיע העת שהוצרך לשוב עם זוגתו על שלחן אביו, שישב בכפר הסמוך למעודועדובקא, והזהיר אותו ר' יודיל ז"ל לכל ילך שם לאדמו"ר ז"ל. ומחמת גודל אהבתו עם ר' יודיל כנ"ל נכנסו הדברים בלבו, ונתרחק מחמת זה מאדמו"ר ז"ל בעת שבואו לשם. והיה כאשר ארכו לו שם הימים נתקרב לרבי ז"ל [כאשר סיפרנו כבר באריכות בערכו של ר' דוב], ואחר איזה זמן סיבב השם יתברך שנצרך שנית לנסוע לבית חותנו לדאשיב עם זוגתו, ושאל את אדמו"ר איך להתנהג מעתה עם ר' יודיל, והזהיר אותו לבל יאבה וישמע אליו כלל [אם יקפיד עליו ח"ו מחמת זה].

והיה כאשר בא לשם ונתוודע יתכף ומיד לר' יודיל שכבר נתקרב בהיותו שם לאדמו"ר ז"ל, ומחמת שגם לבבו של ר' יודיל ז"ל נכסף מאד אל האמת, לא הקפיד עליו ח"ו בעבור זה, כי הביט וראה את רוב התחדשותו בתורה ותפילה, שמקודם לא ראה מאתו כזאת, על כן אדרבא הלך וביקש מאתו שיספר לו איזה סיפורים מאדמו"ר ז"ל, וכן עשה. עד שנתלהב מאד גם הוא וחבירו רבי שמואל אייזיק לנסוע לאדמו"ר ז"ל, ואע"פ שלא היה להם על הוצאות לנסיעה רבה כזו, כי מדאשיב עד מעודועדובקא בערך מאתיים מיל, אבל מגודל התעוררותם וכוספם לזה, נסכס אצלם לילך לשם רגלי, וגם בדרך הילוכם מדי עוברם בעיר טירהאוויצע בהביהמ"ד של המגיד ז"ל, עשו גם שם התעוררות גדול אצל כמה אנשים לנסוע ולהתקרב לאדמו"ר ז"ל" (כוכבי אור).

מה יפו פעמיך

בהמשך התקרבותם, נהגו תמיד רבי יודל ורבי שמואל אייזיק לנסוע לרבינו ז"ל דרך ארוכה מאד מדאשוב עד למעודועדיווקע, ופעם אחת היו רוצים לבוא לדור סביבות מעודועדיווקע כדי להיות סמוכים לרבינו ז"ל תמיד, וכן עשו. ואמר להם רבינו ז"ל שהוא מתנגע מאד אחר הדרכים שלהם שהיו נוסעים בהם אליו. ואמר שבכל פסיעה ופסיעה שלהם כשנסעו אליו, נברא מלאך מכל פסיעה ופסיעה! ואמר לו: הלא גם כמה יגיעות יש לנו וכמה פסיעות אנו הולכין קודם ששוכרין העגלה לנסוע? השיב: בוודאי גם זה בכלל, כי גם מאלו הפסיעות נברא מלאך מכל פסיעה ופסיעה! (חיי מוהר"ן).

ובערב ראש השנה האחרון באומן דיבר מזה, ואמר בזה הלשון: "איך ווינטש מיר אז איך זאל זוכה זיין צו זעהן דאס לעכטיקייט פון די וועגין וואס איר פארט אויף זיי צו מיר, [= אני מאחל לעצמי שאזכה לראות אור בהירות הדרך שאתם נוסעים עליו אל]!" (חיי מוהר"ן ס"ר דצ"א).

"סבלו מנעוריהם עניות ודחקות ואעפ"כ נתקיימו"

כשנתקרבו רבי שמואל אייזיק ורבי יודל לרבינו, עבר עליהם עניות ודחקות ומניעות וקשיים גדולים, ועמדו בכלום. כמו שרמז מוהרנ"ת בעלים לתרופה (מכתב קע"א) בעת שחזק את אנ"ש בשנת תקצ"ה בעת המחלוקת הגדולה, וזה לשונו: "והלא ידידינו ר' יודל מדאשוב ור' שמואל אייזיק ז"ל ושא"ר אנ"ש סבלו בנעוריהם עניות ודחקות גדול, ולא השגיחו בערים עליהם כלל, ואעפ"כ נתקיימו תהלה לאל".

"נעשו צדיקים גדולים מאד"

"ומאז והלאה נתקשרו ר' יודל ורבי שמואל אייזיק מאד לאדמו"ר ז"ל, והרבו מאד מיום אל יום לעסוק בעבודתו ית', בתורה ובתפלה ותשובה ומעשים טובים בהתעוררות רב ועצום מאד, עד עת פטירתם ז"ל, והרבו מאד לחדש בתורה חידושין דאורייתא, ונעשו צדיקים גדולים מאד" (כוכבי אור אנשי מוהר"ן, אות ט"ו).

כמה לאווין דאורייתא, מה שאין כן באכילת הגמל יש רק לאו אחד, ועל כן במצבם שמוכרחים לאכול מאכלות אסורות משום פיקוח נפש, יקפידו על כל פנים למעט באיסור על ידי אכילת המרק.

ועל דרך זה, הגה במוחו פתרונות הלכתיים שיתירו או ימעיטו את האיסורים שבמאכלי השוים, וסמך על דרכי היתר שונים המובאים בפוסקים לשעות הדחק ולבדיעבד, כגון על לינת לילה, וכיוצא בזה.

הוא בעצמו לא טעם את הביסקוויטים, רק לצאת ידי חובת אכילת פת [הבאה בכיסוין] לכבוד שבת, וגם זאת רק לאחר שטרח רבות לפרר ולטחון אותם עד שנעשו קמח, בכדי להפריש ולהוציא משם את כל פירווי התולעים.

אבי שם לב שהממונה הערבי על חלוקת האוכל מתהלך משועמם, היות שאינו מבין את לשון הקודש ואין לו עם מלשוחח. בתושייתו החליט אבי לנצל שעת כושר זו, ובהיותו דובר ערבית הלך וקשר קשרים עם הממונה עד שנעשה עמו כידיד ורע, וכך היה נכנס אל המטבח כביכול כדי לשוחח עם 'דידו' אך תוך כדי שיחה החביא והוציא החוצה מנות אוכל. וכשיצא החוצה עם כיסים מלאים היה ממרה לעבר אנשים שהבחין בחולשתם הנוראה, הושיט לעברם את האוכל וקרא לעומתם: "ביסט בלאס, נעם און עס"..." [= אתה חיזור, קח ואכול...]

נוסף לכך שהיה אבי דובר ערבית, אף למד מידיד נעוריו הגה"צ רבי עמרם בלויא זצ"ל את השפה בקריאה ובכתיבה. היה זה כאשר נהג ללכת עימו בצוותא ממקום מגוריהם בעייר העתיקה ועד למקום לימודם בשכונות החדשות של ירושלים, וכאשר היו עוברים ליד שער יפו, פנו לרבי עמרם ערבים מבטן ומלידה שלא ידעו קרוא וכתוב וביקשו ממנו שיקריא להם עיתונים שהיו השלטונות תולים ליד השער בשפה הערבית...

עובדה זו עמדה לו בשעת מצוקה זו, ומתוך רצון להוציא ממסגר אסירים, הלך אבי וכתב מתוככי המחנה איגרת חתומה למלך ירדן, ופירט בתוכה בכתב יד ערבי ובשפה ברורה שאנו נמנים על תלמידי הגרי"ח זוננפלד זי"ע, ההולכים בדרכו המובדלת לגמרי מהציונים ומדעותיהם הכוזבות ומעשיהם הנילוזים. ואולם דבר האיגרת נודע לציונים שהשו במקום והם הכשילו את יזמתו בעושרם.

יש לציין שאבי מורי היה אדוק בקנאותו וביראתו עוד מצעירות ימיו. בשנים ההם היה עיקר הנסיון של המשכילים באמצעות הספרים החיצוניים [- ביכער], ולאבי היה הנסיון קשה שבעתיים, לפי שהיה חובב ספרים מופלג, אך בעזר רוחו ובגבורת ליבו שמר על עצמו תמיד לבלתי תת ראה אסורה בספרים אלו ולבל יאבד את כל עולמו, וזכות זו עמדה לו להישאר איתן ביהדותו עד סוף ימיו, ולהצלתו ולהצלת זרעו אחרייו.

וכיום אפשר לראות מה עלה בגורלו ומה עלה בגורל אלו שלא עמדו בנסיון שבשעתו.

תבערה של קנאת ה' צב-אות יקדה ברוחו של אבי מורי כל הימים, ועליו ניתן היה לראות בהידור את קיום המקרא שכתוב "ולא תגורו מפני איש", יהיה אשר יהיה.

כשהתגוררו בשכונת "קטמון" היה לנו גג משותף עם שכנים נוספים, וקרה פעם בעיצומו של יום השבת, שדפקו על דלת הבית נערים צעירים, שלדאבון לב היו רחוקים משמירת התורה והמצוות, ובאו לבקש את המפתח של גג הבנין, כדי לתקן את האנטנות של מסך הטלוויזיה שבביתם, על מנת לצפות בו בתועבות החמורות, רחמנא ליצול.

אבי הבין טוב למה הם צריכים את המפתח, והשיב להם בתקיפות שאינה נשמעת לשני פנים: לא!

לא עזרה להם שום טענה על כך שהגג שייך גם להם, ובדין הוא שייבא להם את המפתח.

משנכחו בסירובו המוחלט הלכו הללו והזעיקו לעזרתם גברי אלימי, בריונים בעלי שיעור קומה גבוהה ורוחבה, שהפילו את חיתתם על כל תושבי השכונה, וסיפרו להם על הזקן החרדי שממאן לתת להם את המפתח. ועד מהרה ראינו בפתח ביתנו את נפילי הענק, כשמבטי רצח בעיניהם.

אך לא אדם כאבי מורי ייבהל ממכונן דא, ואף על פי שכבר היה זקן ושבוע ימים לא נגדעה אבירות רוחו, וכאשר אך פתח את הדלת ונוכח במזימתם, הקדים ואמר לעברם בתמיחה:

להפליא מכות באתם?! - את זאת גם אני יודע!

ומבלי להתמהמה הרים איזה שולחן שעמד בסמוך, ועשה את עצמו כמבקש לזרוק את השולחן על מבקשי נפשו... ומוגי לב אלו שראו את עזות מצחו נשמעו אומרים זה לזה שכנראה שטעינו בכתובת ומיד ברחו מן המקום.

עם הקמת המדינה גדלה ורבחה התגרותם של הציונים באומות העולם, והציתה את זעמם של העם הערבי. אך כאשר כבשו הערביים את העיר העתיקה, לא מצאו שם כמעט אף אחד מן הפוחזים הציונים, והחליטו לנקום אף באנשי היישוב הישן ולקחו לשבי אנשים צדיקים חפים מפשע, וכאלו שמימיהם לא נקטו בשום פעולה שיש בה ח"ו חשש של התגרות באומות.

סבל רב ואיום, גשמי ורוחני, עברו השבויים הצדיקים בערבות הירדן. ואבי מורי, שהיה מבין השבויים, נחלץ לעזרת כל היהודים שהוהים במקום, ועשה ככל יכולתו להקל מן העול הכבד והתנאים הקשים שהביאו והציקו להם השוים הירדנים.

הירדנים חילקו שם מזון במידה ובמשורה, בצמצום רב עד להחריד. וגם מה שחילקו היה מלא בחששות של איסור, ואבי מורי זצ"ל השקיע כוחות ומחשבות רבות, לנוכח השאלות הקשות והחמורות שנוצרו במקום. אבי העלה אז לדינא שעדיף לאותם חלשים וחולים לאכול מרק של גמל [!] מאשר לאכול ביסקוויטים... וזאת, משום שהביסקוויטים היו מתולעים, וכידוע שיש שעוברים באכילת תולע אחד

<p>ברכת מול טוב להרה"ר הרבנן יחזקאל רובינשטיין שליט"א לרגל חתונת בנו שמואל י"ו לעיל תורה ומצוות</p>	<p>ברכת מול טוב להרה"ר הרבנן משה רובינשטיין שליט"א לרגל חתונת בנו שמואל י"ו לעיל תורה ומצוות</p>	<p>ברכת מול טוב להרה"ר הרבנן משה רובינשטיין שליט"א לרגל חתונת בנו שמואל י"ו לעיל תורה ומצוות</p>	<p>ברכת מול טוב להרה"ר הרבנן משה רובינשטיין שליט"א לרגל חתונת בנו שמואל י"ו לעיל תורה ומצוות</p>
--	---	---	---

נערך ע"י הרה"ח רבי נחמן שווארץ שלישי"א בעמ"ס "אוצרות עלים לתרופה".